

Voorgeschiedenis

Rotterdam Woont is een initiatief van de Rotterdamse architecten Andries van Wijngaarden en Frans Hooykaas. Het doel van het project was en is om aan professionals, studenten en andere geïnteresseerden inzicht te geven in de ontwikkeling van woning- en stedenbouw, specifiek in Rotterdam van 1840 tot heden. Sinds de aanstelling van stadsarchitect Rose in 1840 heeft de Rotterdamse stadsontwikkeling een spectaculaire groei doorgemaakt, die het beste kan worden geïllustreerd door inzicht te krijgen in de woonsituatie van de stadsbevolking tot de dag van vandaag. Toonaangevende bestuurders en ontwerpers zoals Rose, De Jongh, Plate, Heijkoop, Brinkman en van der Vlugt, van Tijen, Witteveen, van Traa, van den Broek en Bakema, van der Ploeg, Bakker en Koolhaas markeren dit tijdvak in Rotterdam. De woningontwerpen van beroemde én onbekende architecten worden vergeleken en vooral de groei en ontwikkeling van de ruimtebehoefte wordt zichtbaar gemaakt. Ook wordt aandacht besteed aan bijvoorbeeld maatschappelijke ontwikkelingen, het gebruik van de woning door de bewoners, ontwikkelingen in de bouwtechniek en regelgeving. Al snel bleek dit plan uit te groeien tot een omvangrijk project en werd de Stichting Rotterdam Woont opgericht (2009) om de benodigde financiële onderbouwing te kunnen organiseren.

De afgelopen vijf jaar heeft Rotterdam Woont de geschiedenis van de woningbouw in deze stad sinds ongeveer 1840 in kaart gebracht. Een representatief overzicht van ruim 200 woningen van diverse typen uit 5 perioden is onderzocht; de plattegronden, doorsneden en andere aspecten zijn op onderling vergelijkbare wijze opnieuw uitgetekend. Daarnaast is relevante informatie verzameld, een korte beschrijving gemaakt en beeldmateriaal toegevoegd. Dit alles is vanaf 2010 geleidelijk bijeengebracht op een website: www.rotterdam-woont.nl met daarop o.a. een database met diverse zoek- en sorteermogelijkheden en een flink aantal buurt- en wijkbeschrijvingen. Deze fase is begin 2013 voorlopig afgesloten; het blijft echter mogelijk de website verder uit te breiden en te verfijnen. Deze documentatie bevat een rijkdom aan kennis en informatie die vraagt om verdere ontwikkeling en verdieping én om een zo breed mogelijke verspreiding. Onder andere ook omdat veel kennisaspecten van betekenis kunnen zijn voor Nederland als geheel en zelfs daarbuiten. Dat veel daarvan geïllustreerd wordt aan de hand van Rotterdamse voorbeelden is natuurlijk interessant voor Rotterdam(mers) maar ook voor anderen, vooral ook omdat er in Rotterdam veel is geïnitieerd en geëxperimenteerd sinds de start van de snelle groei in het vierde kwartaal van de 19^e eeuw, in de jaren dertig en na de tweede wereldoorlog.

De tot nu bereikte resultaten zijn mogelijk gemaakt door, naast een flinke hoeveelheid belangeloos vrijwilligerswerk, een aantal financiële bijdragen, o.a. van woningcorporaties, gemeentelijke diensten en andere betrokkenen bij de woningbouw, onder aanvoering van het bouwbedrijf DuraVermeer en de woningcorporatie Havensteder. Daardoor konden enkele tientallen architecten en architectuurhistorici onder begeleiding van een coördinator en een deskundige redactie het onderzoeks- en tekenwerk uitvoeren.

Plannen voor de toekomst

Het oorspronkelijke plan was het maken van een boek met een brede opzet, ingedeeld in negen hoofdstukken. Na een algemeen overzicht van de stadsgeschiedenis en een hoofdstuk over de stedenbouwkundige ontwikkeling was een artikel gepland over de ontwikkeling en de groei van de woningplattegrond. Daarna volgden zes essays in chronologische volgorde, waarin verschillende perioden werden onderscheiden: vóór 1840, van 1840 tot 1900, van 1900 tot 1940, van 1940 tot 1973, van 1973 tot 1989 en van 1989 tot heden, met aansluitend per periode het betreffende documentatiemateriaal. Als auteurs werden deskundigen aangezocht met specifieke kennis en ervaring. Door het opzetten van de website is dit boekproject enigszins op de achtergrond geraakt. Voortschrijdend inzicht heeft ertoe geleid dat onze aandacht zich meer heeft gericht op een aantal actuele thema's die aan de hand van het verzamelde documentatiemateriaal kunnen worden onderzocht en uitgediept. Ook hebben we ons verdiept in de verschillende doelgroepen die in de documentatie geïnteresseerd zouden kunnen zijn. Dit heeft geleid tot een opdeling van het plan in drie aspecten: *documentatie, kennis verspreiden en kennis ontwikkelen/verdiepen*; deze kunnen eventueel gefaseerd worden uitgewerkt.

Documentatie: als eerste stap willen wij het documentatiemateriaal bundelen in een boek: de Woonatlas van Rotterdam. Het bestuur van de stichting is met uitgevers in gesprek en streeft ernaar om eind 2014 deze woningbouwatlas op de markt te brengen. Het materiaal wordt chronologisch gepresenteerd in een aantal perioden, elk met een korte inleiding. Daarnaast wordt een hoofdstuk gewijd aan beschrijvingen van een aantal woonbuurten en –wijken. Ook zal het boek een aantal korte essays bevatten waarin probleemstellingen worden geformuleerd en lijnen worden uitgezet met betrekking tot bovengenoemde deels actuele thema's die in een latere fase verder zullen worden bestudeerd en uitgewerkt in afzonderlijke publicaties. Daarmee ontstaat een standaardwerk over een stuk recente geschiedenis en de invloed ervan op de toekomstige ontwikkeling. Om de volgende stappen te kunnen zetten heeft de Stichting Rotterdam Woont opnieuw partners nodig. Voor deze Woonatlas denken wij vooral aan partners die direct bij de woningbouw betrokken zijn en vaak ook reden hebben daar trots op te zijn, zoals woningcorporaties, projectontwikkelaars, aannemers, architecten en adviseurs; ook hulp van andere instanties, fondsen en organisaties is natuurlijk altijd welkom.

Kennis verspreiden: de volgende stap – die vanzelfsprekend ook parallel aan de eerste van start kan gaan – betreft vooral de verbreding van de kennis voor een groot publiek. Wij denken daarbij aan basis- en middelbaar onderwijs, educatie en geïnteresseerden in het algemeen. Dit kan verschillende vormen aannemen, zoals lesbrieven en tentoonstellingen, maar ook wandelgidsen, eventueel in de vorm van smartphoneapplicaties of UAR (urban augmented reality). Voor de hand liggende partners daarbij zijn de diverse Rotterdamse en algemene cultuurfondsen, AIR Foundation, de gemeente en Museum Rotterdam en Het Nieuwe Instituut. Ook in deze fase worden natuurlijk bijdragen van anderen zeer op prijs gesteld.

Kennis ontwikkelen/verdiepen: het ontwikkelen en verdiepen van de bijeengebrachte kennis is vooral van belang voor de vakwereld. Denk daarbij aan HBO- en WO-onderwijs, analyses en debatten, in de vorm van thematische publicaties, in boekvorm en/of in de vorm van een digitaal tijdschrift. Ook het onderhoud, de continuïteit en de uitbreiding van de website vallen hieronder. Wat de thema's betreft denken wij aan bijvoorbeeld de volgende categorieën:

Stedenbouwkundige context (stedenbouw en architectuur: bouw- en leefstijlen: laagbouw versus gestapeld; dichtheid; sociale ontwikkeling, menging diverse inkomensgroepen bij wijkopzet; verkeer en vervoer: bereikbaarheid: (snel-)wegen, parkeren, garages, openbaar vervoer, fietsvoorzieningen; voorzieningen: wijkgedachte; scholen, winkels, kerken).

Woningtypologie (ontwikkeling ruimtegebruik per persoon, individualisering (iedereen een eigen kamer); woningontwerp: organisatie van de plattegrond, ontsluiting, oppervlakte (evt. ook per kamer), verdiepinghoogte, oriëntatie, eigen buitenruimte, voorzieningen, flexibiliteit, bijzondere woningtypen, herindeling, aanpasbaarheid, toekomstwaarde; hergebruik: ombouw van bestaande gebouwen tot woningen, lofts. Op de website is al een kleine studie te zien over de 3 levens van de alkoofwoning).

Wooncomfort (ontwikkeling nutsvoorzieningen: water, gas, elektra, telecom, internet; sanitair: keuken, bad en/of douche, toilet(ten), afval (afvoer, scheiding); hygiëne: daglicht, ventilatie, verwarming; leefkwaliteit: veiligheid, toegankelijkheid, interieur, meubilering).

Bouwtechniek (methoden, materialen en technieken: traditionele bouw, systeembouw, skeletbouw, enz.; geschiktheid voor verbouwingen en aanpassingen; warmte- en geluidsisolatie, binnenwanden, afwerking, duurzaamheid).

Politieke/sociale/financiële context: Type opdrachtgevers; architecten, aannemers, adviseurs, ontwikkelaars; gemeente, voorschriften; financiering (eigendom, huur, eigen grond of erfpacht), sociaal, politiek; bewonersinvloed en -zeggenschap, scheiding drager en inbouw; ontwerpschetsen, maquettes, bouwtekeningen, digitalisering).

Uitwerking hiervan zal primair samenwerking vragen met universiteiten, zoals de TU Delft, TU Eindhoven, de EUR en andere universiteiten, met daarnaast het Stadsarchief Rotterdam (waar ook de website wordt gearchiveerd), Het Nieuwe Instituut en vooral het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Maar ook hierbij geldt dat bijvoorbeeld financiële ondersteuning vanuit de gemeentelijke en/of landelijke overheid en van andere belangstellenden een goede bijdrage kunnen leveren.

Naast de drie genoemde fasen: woonatlas, verbreding en verdieping van kennis, is het ook denkbaar de verzamelde kennis in te zetten in de vorm van adviseurschappen. De komende tijd zullen we vooral aandacht besteden aan de verschillende aspecten, de fasering ervan en de mogelijkheden voor financiering en uitvoering, met het tot stand brengen van de Woonatlas als eerste prioriteit.